

Dades i comunicació en temps de pandèmia

DANIEL LÓPEZ I CLARA PRATS¹

Departament de Física de la Universitat Politècnica de Catalunya

La pandèmia afecta totes i cadascuna de les persones de la nostra societat i, probablement, del planeta. La transmissió esdevé de persona a persona. Per tant, les persones som part del problema, ja que som el motor de la propagació, però som també part de la solució.

Mentre la societat no estigui protegida, ja sigui per la immunitat de grup que haurien de proporcionar les vacunes o pel desenvolupament de nous fàrmacs que siguin plenament efectius sobre els casos més greus, el control de la pandèmia passa pel control de la transmissió. Aquest control requereix unes mesures efectives de salut pública per assegurar el diagnòstic dels casos, la detecció dels contactes i les ajudes necessàries per garantir el compliment de les quarantenes, però també una sèrie de mesures que puguin anar modulant les interaccions socials quan la transmissió és comunitària i es perd la traçabilitat de les cadenes de contagi.

Les mesures restrictives tenen moltes conseqüències, més enllà del seu benefici en termes epidemiològics. Afecten la llibertat de moviment o de trobada de les persones i tenen efectes econòmics sobre molts sectors i moltes famílies, i també conseqüències en l'àmbit educatiu o emocional, per posar-ne alguns exemples. Per tant, és important que qualsevol d'aquestes mesures tingui una justificació objectiva al darrere, i que pugui explicar-se en aquests termes a la societat.

En aquest punt és on la comunicació de les dades pren una rellevància especial. Cal comunicar de forma adequada la situació epidemiològica i les tendències a l'entorn on es prenen les decisions, però també a la població general. La comunicació d'aquestes dades esdevé una eina imprescindible per justificar la presa de les mesures, però també per conscienciar la població de la importància del seu

1. A/e: clara.prats@upc.edu.

seguiment. En un món on la infoxicació és una constant, cal trobar l'espai i els mitjans per comunicar aquestes dades de forma efectiva.

Des del grup de recerca de BIOCOM-SC, el darrer any hem intentat contribuir a la comunicació no només de les dades i les tendències, sinó també de diversos aspectes científics relacionats amb la pandèmia que formaven part del nostre àmbit de coneixement i investigació. Ho hem fet a través de les xarxes socials, dels mitjans de comunicació i de xerrades divulgatives en centres educatius i en altres entorns. Sense ser experts en comunicació, però amb el bagatge que ens donava la nostra experiència en l'àmbit de la docència universitària, hem intentat adaptar el missatge i la forma d'explicar-lo als diversos contextos. Aquestes són alguns dels reptes als quals ens hem hagut d'enfrontar aquest any:

— *Ciència, certeses i incerteses.* Amb la ciència busquem certeses, però la ciència és, essencialment, incertesa i matisos. La incertesa i els matisos fan de mal combinar amb el nostre dia a dia. En aquesta pandèmia les incerteses han estat enormes. El coneixement científic que semblava assentar-se en un cert moment era rebut un mes més tard per altres evidències i estudis. Comunicar aquesta incertesa, explicar-la i que s'entengués com a part del desenvolupament científic ha estat un repte important.

— *Complexitat vs. simplicitat.* Dèiem que la ciència són matisos. La realitat és complexa, i els factors involucrats en la dinàmica d'una pandèmia i la seva gestió són molts i diversos. En canvi, sovint acaben quallant titulars, missatges simples i rotunds. Un altre dels reptes ha estat intentar transmetre aquests matisos, la complexitat d'una situació on no sempre les coses són blanques o negres.

— *La comunicació de les dades.* Les dades han estat una eina essencial per explicar la situació epidemiològica. La societat s'ha hagut de familiaritzar amb conceptes com el nombre reproductiu, la incidència o la positivitats. La comprensió del significat d'un indicador o de l'evolució de la corba no és senzilla, si no estàs habituat a tractar amb dades i gràfiques. Un altre repte important, doncs, ha estat traduir les dades i les corbes a un llenguatge comprensible i interpretable.

Aquest any d'experiència ens deixa alguns aprenentatges i conclusions que serà important tenir presents en el futur, ja que és possible que aquesta no sigui la darrera pandèmia que ens toqui viure. Cal recordar que no som experts en comunicació, i que en tot cas es tracta d'un punt de partida on caldria dialogar amb altres actors, com ara epidemiòlegs i especialistes en salut pública, especialistes en TIC i gestió de dades, especialistes en ètica i dades, especialistes en comunicació científica, etc.

L'existència de grans quantitats de dades en matèria de salut pública és una novetat de finals del segle xx, principis del segle XXI. En aquest sentit, cal seguir treballant per millorar en els aspectes següents, entre d'altres:

— *Infraestructura*. Cal seguir millorant els sistemes de gestió de dades. Actualment a Catalunya el programa PADRIS va en aquesta direcció, però som conscients que diferents institucions tenen eines de gestió de dades diferents; caldria desenvolupar sistemes de comunicació o fer un treball d'harmonització d'eines de gestió de dades.

— *Recerca*. Cal aprofitar les dades existents per millorar els coneixements científics i l'atenció a les persones. Per fer-ho, cal que les institucions responsables de salut tinguin equips que tinguin aquesta finalitat en els seus objectius i l'expertesa per treballar-hi. Cal la col·laboració entre especialistes de disciplines diferents i, probablement amb grups de recerca externs.

— *Comunicació*. La població, que és qui ha generat les dades, té dret a conèixer el treball que es fa amb les dades de salut. Per tant, la comunicació especialitzada en dades ha de ser una prioritat de les institucions responsables de salut pública. D'altra banda, la comunicació és especialment important quan calgui comunicar informació de transcendència epidemiològica. Per aquestes raons, el treball de comunicació relacionat amb les dades no pot ser improvisat. Cal personal amb la formació adequada que entengui la informació dels especialistes i pugui fer-la arribar als usuaris.

Volem apuntar, també, alguns dels principis que creiem que haurien de dirigir la comunicació en matèria de salut pública vinculada a dades, des de la nostra perspectiva:

— Cal tractar la població com a persones madures. Això requereix **transparència i rigor** en la comunicació.

— Cal tenir sempre present l'**ètica** en l'ús de les dades i de la seva comunicació.

— Ha de ser una **activitat prioritària** en l'àmbit de salut pública. Per tant, cal que es disposi dels recursos humans necessaris i s'estableixin vies estables de col·laboració amb els grups d'especialistes externs que siguin necessaris, tant en l'àmbit científic com en el de comunicació.

— La comunicació s'ha de realitzar de forma regular a través de **diferents canals** per arribar al màxim de sectors possible: xarxes socials, mitjans de comunicació, activitats vinculades a escoles, instituts i universitats...

— La comunicació de la informació s'ha de realitzar a **diferents nivells**, escollint els canals necessaris i adaptant el missatge que cal transmetre perquè arribi de forma correcta: especialistes, població general, joves, infants...

— Cal procurar que la comunicació de les dades tingui **caràcter tècnic** amb base científica, procurant diferenciar-la del que pugui ser comunicació en l'àmbit polític.

— Cal que la comunicació tingui com a emissors **equips de persones**; cal defugir del personalisme tant com sigui possible.

Com hem comentat, aquest document no pretén donar una llista de conclusions tancades o consolidades, sinó un punt de partida per a la discussió entre experts de disciplines diferents. En qualsevol cas, els investigadors som una part important de l'ecosistema científic, però cal tenir present que en aquest ecosistema han de conviure i interrelacionar-se altres actors imprescindibles.